

Nada Breznik

Mihaela Hojnik: *Maločudnice*.

Ljubljana: Mladinska knjiga (Nova slovenska knjiga), 2010.

Prozni prvenec pisateljice Mihaele Hojnik, rojene v Slovenj Gradcu leta 1946 in umrle v Stockholmu leta 2008, je bil po desetih letih mučnega iskanja založnika pred dvema letoma sprejet v program Mladinske knjige na pobudo urednice Nele Malečkar. Novico o tem je avtorica dobila mesec dni pred smrtjo. Da so zgodbe tako dolgo neuspešno romale od založnika do založnika, je delno kriv tudi prvotni naslov, ki ga je svojim zgodbam dala pisateljica, zbirko je namreč poimenovala *Gnusljivke*. Pa vendar je prvotni naslov pravi skupni imenovalec vseh zgodb. Za pričujočo zbirko je zgodbe izbrala Ignacija J. Fridl, ki je nekatere izrazito "gnusne" izločila, napisala pa je tudi izčrpno spremno besedo.

Pisateljica, ki je živela in delovala v Sloveniji in na Švedskem, je svojo literarno pot začela s pisanjem poezije, izdala je dve pesniški zbirki: *Slovenska kuharica na Švedskem* (1998) in *Suha usta* (2000). Za slednjo je Igor Bratož v *Književnih listih* (Delo, 6. 8. 1998) zapisal, da so "očarljivo dišeče poletno presenečenje". Tega za pričujoče prozno delo nikakor ni mogoče ponoviti. Njene prozne pripovedi niso prav nič dišeče, prav nič očarljive. Nasprotno. Zagotovo pa so prese-netljive. Triindvajset zgodb, triindvajset presenečenj spričo bizarnosti in ekstremnosti, temačnosti, absurdnosti in grotesknosti. A ne gre le za naplavine iz podzavesti, niso le sence iz morečega sna, niso le izmišljije in pretiravanja, nekatere so verjetne, morda celo resnične. Marsikateri je najbrž botrovalo pisateljičino bivanje in službovanje v odročnih hribovskih zaselkih po Sloveniji, kjer revščina, izključenost in odrinjenost, pogosto združeni s pijančevanjem, povzročajo izkrivljenosti v značaju in ravnanju. Nekatere pripovedujejo o obsedenostih, čudaštvi in fantazijah, ki se lahko rodijo zaradi strahov, osamljenosti, domotožja, spolne apatije, v trenutkih, ko se človeka loti nezmožnost

komunikacije z drugimi, spet druge se oglašajo z robov duševnih motenj in boleznih.

Osrednji del zgodb je povezanih z naravo. Vendar to niso idilične podobe, polne barvitosti, svetlobe in lepote. Skozi živali in rastline se narava oglašja z eruptivno silo, ki podreja in preoblikuje, ruši in mori: *Egon ga je, Brusnice, Krt, Rastlinje roti, Pri štirih hrastih, Mačka*. Te zgodbe, kot odgovor na samozaverovano in nepremišljeno človekovo poseganje v naravne vire, so kot svarilo in opomin človekovi sebičnosti in skrbi le za lastno preživetje. Smrt, zaudarjanje, razpadanje in gnitje, ki nas vse potopi v univerzalno materijo sveta, je rdeča nit zbirke. Umiranje, smrt lepote, smrt ljubezni, smrt etike.

O obsedenostih, abotnostih, o maščevalnostih, ki jih domišljjsko razprede v pretanjene oblike agresije, o lenobnosti, ki zaudarja, o temnih in senčnih plateh, do blodnjavosti in norosti izpeljanih človeških stranpoteh, o vsem tem Mihaela Hojnik piše z nezmotljivim občutkom za učinkovanje besed, ki vzbujajo gnus in grozo. Grobar, ki truplom pred pokopom prireja zabave in jim v mrtva usta vliva vino ter na ženskih truplih zadovoljuje svojo spolno slo, požrešna deklica, ki zraste v samozadostno, sebično osebo, ki še iz lastnega zarodka izsesa vso hranljivo substanco, da se rodi mrtev kot majcen "vrečasto seseden kožni ovoj", ljubimec, ki opeva in obožuje smrad, iztrebke in izločke svoje izbranke, ji prepoveduje umivanje, da bi raziskal in užival v vseh odtenkih njenih naravnih vonjav in esenc, ostareli kmet, ki posiljuje vnukinjo, epileptični bolnik, ki se s posilstvom invalidke maščuje pokojni materi, ljubimec, ki umori duševno in telesno zaostalega otroka, ker je v napoto razmerju z njegovo materjo. To so le nekateri od nesrečnih junakov zgodb Mihaele Hojnik, opisani brez moraliziranja, brez pričakovane občutljivosti, le z nastavki nekega globljega psihoanalitičnega vpogleda v njihove osebnosti. Njeni liki spominjajo na človeške podobe na slikah naivnih slikarjev. Kot dobro označuje avtorica spremne besede: "Kar je v slovenskem slikarstvu utelešal Jože Tisnikar, z besedami izrisuje Mihaela Hojnik ..."

Če v zgodbi *Moj stric* popisuje globoko navezanost dveh starčkov ("drug drugemu sta pomenila vse na svetu"), ki vztraja tudi ob razkrajajočem in zaudarjajočem izgubljanju človečnosti in dostojanstva, vse do smrti in po njej, pa v *Poti* mojstrsko popisuje odtujenost, ohlajenost in napetost v odnosu moškega in ženske, ki ju v skupnem življenju ohranja le še navajenost, nehoteno ponavljanje enih in istih napak, zgrešenih smeri, enih in istih očitajočih besed in pritajevanih izbruhov, ki se vse bolj izgubljajo v "bodičastem molku, ki se

v girlandah obeša okrog njunih glav in cedi gosto slino na njuna temena". Palček, pravljичno bitje v istoimenski zgodbi, je krhki *drugi jaz, je vest*, ki zahteva pretanjenost, ranljivost in prefinjenost, a mora končati na prekajeni krači v brbotajočem loncu. Junakinja zgodbe, osamljena v hrupnem in robatem mestnem okolju, se ne more preleviti v eterično bitje, kakor je to pričakoval njen mali izmišljeni princ. Razklanost dveh svetov se s smrtjo palčka ne konča: "Včasih me ima, da bi vrgla stran palčkovo drobno okostje, ki ga hranim med vato v kartonski škatli. Ob večerih jo pestujem in se je oklepam. Med dvema svetovoma binglja okostje mojega palčka. In vem, da bi me brez njega posrkalo v nič, ki zeva natančno na sredi."

Zgodbe so nabrane v različnih časovnih obdobjih, napisane v različnih oblikah, sprožene v objektivni stvarnosti, domišljiji ali v sanjah, večinoma dekadentno, nadrealistično in mistično. Zbirka je pričevanje o značajih, ravnanjih in stanjih, ki bi jim najraje obrnili hrbet, si pred njimi zatisnili oči, ušesa in nosove. A vendarle je pričevanje o človeškem, o minljivem, o greznici zablod in slabosti provokativno prav zaradi odsotnosti analiziranja in moraliziranja ter literarno-poetičnih okraskov. Danes, ko se ogibamo temu, da bi umetnosti in literaturi pripisovali kakršno koli vlogo, uporabnost v smislu prispevka k osebni rasti in zorenju, estetski ali moralni zadovoljitvi, užitku, neke vrste duševni terapiji, begu v imaginarni svet, se vendarle vprašamo, čemu umetnost, čemu literatura? Kaj je v delih, ki rušijo stereotipe o tem, kaj naj bi umetnost bila? Lepota in plemenitost sta veljala za sinonima umetnosti. Ali moramo za tem žalovati? Ali se razpad vrednot, razkroj sveta ter kataklizmične napovedi potencirano in preroško izražajo v umetnosti kot svarilo ali kot napotek za vrnitev h koreninam, k izhodišču, k iskanju lepote, sožitja in plemenitosti?

Ne čudi, da so tako izrazita čutnost v prozi Mihale Hojnik in krutost prizorov sprožale silovito zavračanje. Verjetno bo takšnih odzivov še več. Njeno pisanje zahteva distanco, razmislek in odgovore na mnoga vprašanja. Za to pa si je treba vzeti čas.